

■ Bylo by chybou se domnívat, že poválečná migrace obyvatelstva do měst je jen záležitostí ekonomickou a sociální (i když má prvořadý význam). Působí tu celý komplex faktorů, z nichž důležitý je faktor mentální, psychologický. A ten vyplývá ze samé doby, ve které žijeme. Lidé ve snaze přizpůsobit se tempu života hledají způsob, jak žít intenzivněji, plněji. A čím větší město (společenské prostředí), tím větší množství k mnohostrannějšímu životnímu stylu. Nic na tom nemění skutečnost, že je to často jen fikce, že potenciální možnosti života ve městě jsou využívány minimálně ať již z hlediska kulturního, nebo společenského. Sama možnost se zde však stává hodnotou.

Z tohoto hlediska je útek mladých lidí z vesnic do měst problémem všech kulturně a hospodářsky vyspělých zemí. Vlády mnohých kapitalistických států se již dnes zabývají otázkou přílišné migrace obyvatel do měst, nehledě na to, že „svobodné podnikání“ v zemědělství je zachováno. Mentální a psychologický faktor se projevuje dokonce ve větší míře než u nás. Řekli bychom: tam je to záležitost primární, u nás sekundární. Společným jmenovatelem v obou případech je však poptávka po pracovních silách v nezemědělských odvětvích, prudký rozvoj měst a jejich přitažlivost. V našich podmínkách je to zákonitý proces přestavby, rozšíření a modernizace socialistické ekonomiky, v prvé řadě průmyslu, ve vyspělých kapitalistických státech je to dlouhotrvající konjunktura, jež umožňuje absorbovat „invazi“ venkovského obyvatelstva v městech. Máme tak velkou výhodu a to je cílevědomost a možnost centrálního plánování a usměrňování společenského pohybu. Tím je dána i možnost cílevědomého odstraňování rozporů mezi městem a venkovem jak z hlediska sociálního, tak i z hlediska kulturního, čímž budou podtrženy i výhody menších společenských aglomerací před velkými.

FUNKCE VESNICE S PŘÍHLÉDNUTÍM KE STRUKTUŘE VENKOVSKÉHO OBYVATELSTVA

Tradičně chápeme bezprostřední souvislost mezi městem a průmyslem na jedné straně, vesnicí a zemědělstvím na druhé straně. Neboli pojmy město — průmysl a venkov — zemědělství patří neoddělitelně k sobě, i když připouštíme pojem venkovských měst (s převážným zemědělským zaměřením) a také vesnic, jejichž ústředním centrem a hlavním pramenem zaměstnanosti a obživy většiny obyvatel je továrna.

V jednotlivých obcích se odráží jejich dlouholetý historický vývoj, mnohé zákonitosti i náhody při jejich růstu nebo stagnaci. Do tradičního poznenáhleho vývoje obcí (venkovských nebo městských) nejbouřlivěji zasáhl kapitalismus, jenž svojí podstatou boural feudální přehradu, ale také výsady při rozvoji jed-

notlivých obcí a měst. Výroba a míra nadhodnoty, surovinové zdroje, doprava, to vše přineslo chaos do feudálního uspořádání společenských aglomerací. Průmysl povýšil mnohé, dříve bezvýznamné obce na velká industriální centra a nemálo dříve vzdvíhajících královských věnných měst ztrácelo svůj dřívější význam v důsledku nedostatku průmyslu a obchodu a nabývalo prvků provinciálnosti.

Tím také nabyla na intenzitě migrace z venkova do měst. Abychom se však vyvarovali zjednodušení, nutno bedlivě rozlišovat význam a funkci pohybu obyvatelstva z venkova do měst v jednotlivých historických etapách. Ne vždy znamenala migrace do měst útěk ze zemědělství a ne vždy znamenal útěk ze zemědělství do průmyslu migraci do měst, i když se tyto jevy vzájemně ovlivňovaly a prolínaly.

Již staré Řecko se musilo zabývat otázkou tlaku venkovského obyvatelstva do měst a také Řím usiloval o zastavení přílivu „lůzy“ z venkova do měst. Ve 14., 15. a 16. století se setkáváme i v našich zemích s intenzivním prouděním venkovského obyvatelstva do vznikajících a rostoucích středověkých měst. I když nelze přehlédnout útěk sedláků před sociálním útlakem, jde tu hlavně o stěhování řemeslníků a obchodníků (překupníků). Počet zemědělského obyvatelstva však absolutně stále rostl (vyhánění rolníků z půdy se vztahuje jen na Anglii). Rozvoj manufaktur a tovární výroby již v daleko větší míře absorboval zemědělské obyvatelstvo z venkova, nikdy však nezpůsobil nedostatek nezemědělských pracovníků. Vysoká populace na venkově nejenže kompenzovala úbytky práceschopného obyvatelstva, ale byla také příčinou staleté skryté nezaměstnanosti.

Musíme totiž rozlišovat pojmy, neboť mluví-li se o útěku z venkova, myslí se tím často zemědělství a naopak. Venkov a zemědělství nejsou zdaleka totožné pojmy, i když jsou ve vzájemném úzkém vztahu.

Jistým specifickým rysem naší vesnice je ta skutečnost, že zemědělské obyvatelstvo má převahu jen v obcích do 200 obyvatel, ve větších sídlech má převahu obyvatelstvo nezemědělské. V obcích od 1000—2000 obyvatel náleží dokonce $\frac{2}{3}$ osob k nezemědělským odvětvím (v českých krajích dokonce $\frac{4}{5}$, na Slovensku více než $\frac{1}{2}$). Je to způsobeno jednak tím, že v mnohých sídlech této velikostní skupiny je lehký nebo zpracovatelský průmysl (pobočné závody nebo výrobní družstva), jednak tím, a to je rozhodující, že převážná část obyvatel venkova, jež je zaměstnána v průmyslu, bydlí i nadále na vesnici a do zaměstnání dojíždí. Statistické údaje však přesto dokazují, že proces stěhování do měst je poměrně malý, obzvláště v českých krajích. Čím je to způsobeno?

Především nutno zdůraznit, že proces migrace z venkova do měst by probíhal mnohem rychleji, kdyby mu byl dán volný průchod, obzvláště u mladší generace, jež nepociťuje připoutanost k venkovu danou tradicí, zvyklostmi atd. a jejíž mentalita je zcela jiná než lidí starších, kteří si těžko zvykají na jiné prostředí, než ve kterém vyrostli. Mají v „krvi“ tradičně vytvořený životní styl a město v nich vzbuzuje odpor a často i strach ze společenského odcizení a izolovanosti. Ostatně je nesporný fakt, že čím větší město (seskupení lidí), tím více je potlačena osobnost člověka, tím více se jednotlivec ztrácí v „davu“ a tím méně je svobodný ve svém rozhodování. Na venkově je jedinec vyhraněnou osobností už tím, že je znám svému okolí, žije pospolitě a společenštěji než člověk městský. Avšak mladí lidé tíhnou právě k tomuto stylu života, ať již z neznalosti těchto faktorů, nebo vědomě. Do měst se však „nevejdou“ pro nedostatek bytů.

I když ve městech přibývá bytů (obzvláště v poslední době), nejsou určeny pro migraci z venkova (i když také), ale převážně pro zlepšení bytových podmínek ve městech a přirozený přírůstek obyvatelstva městského. Až se by-

tové poměry zlepši, bude nutno počítat s větším přistěhovalectvím nezemědělského obyvatelstva do měst než dosud. Na druhé straně však nelze přehlédnout fakt, že v posledních letech si mnozí lidé začínají uvědomovat výhody venkova před městem a usilují o výstavbu rodinných domků na venkově v blízkosti měst (pracoviště). Tento trend lze ostatně pozorovat ve vyspělých kapitalistických státech již delší dobu, kde počet obyvatel průmyslových center stagnuje na úkor okolních městeček a větších vesnic, odkud pak značná část obyvatel dojíždí za prací. Lze dokonce mluvit o jakési „módě“ bydlet na venkově, jež se v nejvyspělejších zemích stává částečně i demonstrací společenské prestiže a majetnosti.

PROBLÉM ROZPTÝLENOSTI VENKOVSKÝCH SÍDLIŠŤ

Problém dnešní vesnice a její funkce je bezprostředně spjat s vytvořivší se strukturou a velikostí sídlišť na našem území. Nejcharakterističtější rysem této struktury je její rozdrobenost; téměř 60 % obyvatel našeho státu žije v obcích do 5000 obyvatel, 42,5 % v obcích do 2000 obyvatel a 12,6 % lidí žije v malých vesnicích do 500 obyvatel. Celkový počet sídelních jednotek byl v roce 1962 na našem území 19 353, přičemž nejběžnějším typem jsou malá venkovská sídliště do 500 obyvatel, jež tvoří v českých zemích asi 80 % z celkového počtu sídlišť, na Slovensku asi 50 %.

Srovnáme-li tyto údaje s jinými zeměmi, máme jednu z nejhustších, ale také nejroztržštěnějších sídelních struktur v Evropě. To má své výhody, ale také nevýhody. Kromě velkého počtu malých obcí s minimálním technickým a společenským vybavením máme také poměrně rovnoměrnou a hustou síť měst, jež slouží těmto obcím do jisté míry jako společenská a kulturní centra. Jejich vzdálenost a tím také dostupnost, je relativně příznivá obzvláště vzhledem k husté dopravní (hlavně autobusové) síti. Tím také můžeme vysvětlit, proč rozdíly (a také rozpory z dob kapitalismu) mezi venkovem a městem nejsou zdaleka tak propastné jako v jiných evropských státech (hlavně balkánských, v Polsku a v SSSR). Máme značné procento vesnic, jež se liší od menších měst pouze počtem obyvatel, ale svým charakterem a životním stylem se liší jen nepatrně (obzvláště v českých zemích). Také smíšenost zemědělského a nezemědělského zaměstnání působí kladně v tom smyslu, že lidé bydlící na venkově a pracující ve městech přinášejí na venkov městský životní styl, rozrušují venkovské záporné tradice a ovlivňují zemědělské obyvatelstvo svými kulturními a společenskými podněty.

Rozdrobená strukutra osídlení má však také záporné stránky, jež spočívají v tom, že v malých sídelních jednotkách nelze rozvinout bytovou výstavbu, která by odpovídala žádanému standardu, neboť zde nejsou ekonomické podmínky pro nákladná technická a společenská zařízení, rozvoj služeb atd. Proto existuje dosud značný nesoulad ve společenských a kulturních podmínkách života obyvatel žijících ve velkých sídlech proti obyvatelům malých vesnic.

Všechny negativní stránky roztržštěnosti našich venkovských sídlišť svědčí o nutnosti jejich postupného soustřeďování do větších výrobních a společenských celků. Bez tohoto opatření (i když velmi dlouhodobého) by bylo odstraňování rozdílů mezi městem a venkovem prakticky neřešitelné.

Vzhledem ke struktuře obyvatelstva bydlícího na venkově bude nutno do jisté míry zredukovat dosavadní úvahy o předpokládaném vývoji socialistické

vesnice, u nichž se přeceňoval význam zemědělských závodů, jež se často považovaly za určující faktor v procesu uvažované přestavby venkovského osídlení. Neboli funkce venkovských sídlišť byla v podstatě určována podle toho, zda ta či ona vesnice bude či nebude sídlem zemědělského závodu nebo výrobního střediska. Při dosavadní i výhledové struktuře rozmístění zemědělských závodů (popřípadě farem) by uplatnění takovéto úzce zemědělské koncepce přestavby vesnice vedlo k setrvání při dosavadní rozdrobenosti sídelní struktury a rozptylování bytových a kulturně společenských investic.

Jistě je nutno výhledově počítat se soustředováním čistě zemědělského obyvatelstva do větších specializovaných zemědělských závodů a tím také s růstem jeho významu. Zároveň je však nutno předpokládat, že celková potřeba stálých pracovníků v podmínkách zemědělské velkovýroby nebude tak velká, aby soustředění zemědělských pracovníků a jejich rodin stačilo k vytvoření sídliště dostatečně velkého k tomu, aby bylo ekonomické budovat technické a společenské vybavení.

Při určování perspektivy a z toho vyplývající funkce jednotlivých obcí, nutno uvážit, zda půjde o obce čistě zemědělské, tj. takové, jejichž naprostá převaha obyvatelstva je závislá na zemědělské výrobě a které nemají a nebudou mít význam jako sídliště pro nezemědělské obyvatelstvo (hlavně jde o oblasti horské a podhorské, popřip. Českomoravskou vrchovinu). Výhledový rozvoj těchto obcí lze odhadnout jen na základě budoucí organizace zemědělské výroby, a tím i výhledové potřeby stálých zemědělských zaměstnanců. Jen ve výjimečných případech by se dalo počítat s jejich eventuálním růstem (výstavba specializovaného velkozávodu), ale převážná většina těchto obcí bude mít perspektivně snižující se velikost a význam.

V dalším dlouhodobém vývoji může dojít k nejrůznějším tendencím. Za různých předpokladů může buď docházet k dalšímu soustředování osídlení do hlavních a střediskových sídlišť (tato tendence se bude uplatňovat ponejvíce v oblastech s řidší sídlištní sítí), nebo s ohledem na menší rozptýlenost sídlišť, hustotu městských sídlišť, hustotu dopravní sítě, členitost terénu a kvalitu venkovských sídlišť by se dalo uvažovat jen o částečném soustředování (především menších osad) a klást daleko větší důraz na dopravní řešení. Neboli musí se počítat s tím, že v budoucnu budou jednotlivá centra vyššího technického a společenského vybavení propojena vysoce frekventovanou a pohodlnou dopravní sítí, organicky spojující jednotlivé obce nebo skupiny obcí. V této souvislosti nelze opomíjet rozvoj osobní automobilové dopravy, jež také do značné míry „přiblíží“ městská centra. Tak by mohl vzniknout nový typ osídlení, odstraňující podstatné rozdíly mezi městem a venkovem, neboť by se prolínaly výhody obou sídelních systémů. Byla by zde umožněna jednak bezprostřední dostupnost vyšších zařízeních občanského kulturního vybavení a pracovišť v průmyslu — neboli výhody města, jednak také těsný vztah k přírodě, nepoměrně menší hluchost a prašnost prostředí atd. — neboli výhody venkova.

Převládající tendence soustředování do větších sídlišť (1974)

KULTURNÍ ÚROVEŇ VESNICE V ŠIRŠÍM POJETÍ

O kultuře na vesnici toho bylo mnoho napsáno a toto téma je dosud předmětem četných diskusí. Je všeobecně známo a různé dotazníkové akce mezi zemědělskou mládeží to potvrdily, že jednou z příčin (i když ne prvořadou)

nespokojenosti mládeže na vesnicích je nedostatek příležitosti ke kulturnímu využití. S tím lze vcelku souhlasit, ale se značnými výhradami. Je třeba vidět, že pojem kultura a kulturnost se chápe zúženě, tj. myslí se především divadla, koncerty, kino apod. Z toho se však neskládá kultura člověka, i když tyto kulturní instituce značně kulturní úroveň jednotlivců ovlivňují a rozšiřují. Do kultury v širokém slova smyslu je však třeba zahrnout i kulturu práce, okolního prostředí (bytová kultura), všeobecnou vzdělanost, vztah ke kulturním hodnotám apod.

Dosud se však kulturní úroveň vesnice měří podle toho, zdali tu je nebo není kulturní dům či kino. Málo se však zajímáme, jak se těchto kulturních domů využívá, jakou měrou přispívají k pozvedání kultury člověka na vesnici. Ještě jsou mnohé venkovské (družstevní) kulturní domy, které plní svoji funkci, kde lidé nacházejí po práci zdroj kultury, pobavení, rozptýlení, jenže je jich málo. Máme stovky kulturních domů, jež se využívají minimálně přesto, že jsou mnohdy honosné, s nákladným zařízením pro divadelní představení. Proč? Protože jsme dlouhá léta žili falešnými představami o renesanci ochotnických divadel, amatérských koncertů atd. V padesátých letech skutečně nastalo kulturní oživení; poválečné nadšení se soustředilo na obnovu folklóristických tradic a vzniklo tisíce pěveckých a tanečních kroužků s národní a budovatelskou náplní. Jednostrannost repertoáru však nutně musila vést k přesycení jak diváků (posluchačů), tak účinkujících. Soubory se začaly rozpadávat, jak chlapci odcházeli do vojenské prezenční služby a děvčata se vdávala. Mladší generace měla buď jiné zájmy, nebo odcházela do měst a průmyslových středisek. Přesto však „kulturománie“ pokračovala a s ní i nepromyšlená výstavba kulturních domů, jejichž velká kapacita často neodpovídala malému počtu obyvatel vesnice, popřípadě blízkého okolí.

Konkretizujme tuto úvahu na příkladu Jihomoravského kraje, kde v r. 1964 bylo rozestavěno celkem 31 kulturních domů v celkové hodnotě více než 30 milionů Kčs. Přitom některé objekty jsou ve stavu rozestavěnosti 5, 7 a v některých případech i 9 let. Jestliže jednotlivé obce chtějí mít kulturní dům, nic proti tomu. Ostatně, jde o akci „Z“, kdy přibližně 40 % finančních prostředků dotuje stát a převážnou část prací provádějí občané sami. Avšak cestujeme-li po naší republice, je až příliš nápadné, kolikrát míváme velké, někdy až honosné stavby kulturních domů, jejichž majestátnost v projektech je degradována na cihlová torza reálné skutečnosti, jako varovné vykřičníky a pomníky neuváženosti, někdy až přílišné „velkorysosti“ funkcionářů různých společenských složek. Plývá se tu nejen finančními a materiálními prostředky, ale i morálními hodnotami a snažením lidí, neboť i ti nejobětavější občané ztrácejí iniciativu a chuť do další práce, jestliže vědí, že stavba nemá konce, užžitná hodnota díla je v nedohlednu. I když se mnohdy dosti brzy přijde na to, že „sousto“ je příliš velké, je již pozdě na redukci původních замыslů; funkcionáři se mění a s nimi i názory na účelnost kulturních domů a občané, kteří věnovali mnoho hodin ze svého volného času, se cítí oklamáni.

Při posuzování této otázky je si nutno především uvědomit, že návrat k divadelnímu ochotnickému je neuskutečnitelný (až na vzácné výjimky) a také lidová umělecká tvořivost nemá valnou perspektivu. Za poslední léta se divák — a to nejen městský — ale i vesnický stal nepoměrně náročnějším ve výběru a kvalitě kulturních pořadů a staré formy kultury jej nemohou uspokojit. Vlivem rozhlasu a hlavně televize se učí rozeznávat kýč od hodnotných představení, je v neustálém kontaktu s kulturními novinkami Prahy i jiných kulturních center, poznává naše i cizí umělce, dovídá se mnoho důvěrného o technice a práci kolem filmu, divadla a jiných umění. V bouřlivém rozvoji televize se jistě projevuje určitá tendence k pasivitě a pohodlnosti, ale tento vývoj nelze zadržet žádnými výsměšnými přívlastky o „bačkorové kultuře“. Je příznakem doby. I kdybychom přiznali, že je to jen přechodný stav a lidé se opět vrátí do divadelních sálů (což nelze vyloučit), venkovský člověk se nespokojí s ochotnickou amatérskou kulturou. Jestliže se rozhodne jít do divadla, bude chtít hodnotné představení. Budoucnost (pro tyto účely) proto nemají sály kulturních domů, ale zájezdy do měst se sídly

profesionálních divadel, koncertů, varieté atd. Tato tendence se již dnes začíná prosazovat. Počet autokarových zájezdů do měst za kulturou rapidně roste a tím roste také podíl venkovských diváků na celkovém počtu diváků městských kulturních institucí. Pracovníci Státního divadla v Brně mě informovali, že podíl mimobrněnských diváků se pohybuje od 35—45 % (jde o reálný odhad, přesný počet je statisticky nepodchytitelný).

Také z ekonomického hlediska je již dnes absurdní stavět na vesnici mohutné a nákladné kulturní domy s propočtem na divadelní představení, když ve městech jsou již vybudovány a jejich kapacita je často nevyužita. Svědčí o tom údaje Statistické ročenky 1966 (tab. I).

I. Údaje o využití kapacity stálých divadel v r. 1966

Ukazatel	1963	1964	1965
Divadla (počet)	64	65	65
Místa v nich	44 180	42 780	44 299
Počet představení	25 149	24 633	24 258
Z nich zájezdových	6 458	6 580	6 009
Nabídnutá místa ve všech představeních v tisících	14 288	13 949	13 691
Návštěvníci v tisících	11 039	10 580	10 418
Procento návštěvnosti	77,2	75,7	76,0

Statistická ročenka ČSSR 1966

Z tabulky vyplývá jednak omezování počtu profesionálních scén a míst v nich (máme nejhustší síť profesionálních státních divadel na světě a dochází k redukci jejich počtu) jednak zvětšující se difference mezi nabídnutými místy a počtem návštěvníků (bezesporný vliv televize, turismu, automobilismu), jež činila v r. 1965 tři a čtvrt miliónu neobsazených míst. Dále lze z tabulky vyčíst klesající počet zájezdových představení. Neboli, divadla (a také symfonické orchestry) stále méně zajíždějí za divákem a divák (milovník hudby) více zajíždí do městských, k tomu účelu přizpůsobených a vybavených divadel.

Připomeňme v této souvislosti měnící se činnost bývalého Vesnického divadla (dnes Státního zájezdového divadla,) jehož poslání v poválečných letech spočívalo v rozšíření kultury i na těch nejzapadlejších vesničkách. Jeho průkopnická sláva během let značně pomasla, neboť venkovský divák je náročnější a také herci odmítají hrát v prostředí, jež divadlo spíše diskredituje než popularizuje. Dnes tento soubor zajíždí hlavně do menších měst nebo vybraných vesnic, jež jsou k tomu přizpůsobeny úrovní scénického vybavení.

Co tedy s kulturními domy a jak postupovat při výstavbě kulturních zařízení na vesnici?

Jistě nelze vidět jen jejich záporné stránky. Kde již jsou tato zařízení velkými náklady vybudována, dají se využít hlavně k oživení společenského ruchu na venkově. Jsou možnosti v zajímavých přednáškách s filmovými doplňky, putovních výstavách, tanečních zábavách, tanečních kursech, někdy i v přizpůsobení velkého sálu ke sportovním účelům. Hlavní funkce

kulturních domů a zařízení by měla být v činnosti klubovní (družstevní klub, kde by se pak soustředily mnohostranné tvůrčí zájmy hlavně mladých lidí ze zemědělství, popřípadě i průmyslu.

Sály kulturních domů lze samozřejmě využít k promítání filmů, i když i v této oblasti došlo k pronikavým změnám. Je definitivně odzvoněno dobám, kdy stačilo nasadit jakýkoli program a hrát v jakékoli místnosti a lidé se tam hrnuli, protože neměli jinou možnost zábavy. Dnešní kinofikace vesnice je uspokojivá v kvantitě, ale v drtivé většině našich venkovských kin nacházíme stejný obraz: nehygienické sály, někdy nevytápěné, špatně větrané s vrzajícími židlemi a většinou špatnou, nevyrovnanou projekcí, chraplavou, nesrozumitelnou reprodukcí zvuku. Nelze se proto divit, že při celkovém poklesu návštěvníků kin nejmarkantnější pokles návštěvnosti zaznamenávají venkovská kina přes jejich početní růst. To nikterak neznámá, že lidé ztrácejí zájem o film. Vzhledem k rychle se šířící televizi narážíme na paradoxní jev: kinům ubývá návštěvníků a filmům přibývá diváků. Např. za období od r. 1956 až 1963 se počet návštěvníků biografů snížil o 40 miliónů, ale počet diváků, kteří shlédli filmy hlavně prostřednictvím televizní obrazovky, stoupl za tuto dobu o 600 miliónů.

V dosavadní kulturní politice na venkově se značně podcenil vliv televize, která zde působí pronikavěji než ve městech. Nyní s tímto nejmasovějším nositelem kultury a zábavy musíme počítat a podle toho zaměřovat snahu při odstraňování rozdílů mezi městem a venkovem. Kulturní fondy JZD a národních výborů je nutno co nejméně vkládat do zdí kulturních domů a více jich využívat na skutečný kulturní přínos.

Půjde hlavně o technické a materiální vybavení klubů (hudební nástroje, fotoaparáty a kinoaparáty, vybavení výtvarných kroužků, stany, magnetofony, knihy a mnoho jiných věcí), jež mohou upoutat zájem mladých i starších lidí. V tom je největší naděje, že vesnice přestane být synonymem nudy nebo rozptýlení v zakouřeném hostinci. Pak bude stále méně těch, kteří právě z tohoto důvodu utíkají ze zemědělství a z vesnic.

Také umělecké ztvárnění dnešní vesnice bude muset být realističtější, aby mladí lidé, kteří se rozhodli pracovat v zemědělství, měli pravdivou představu o životě na vesnici. Jestliže se v minulosti naše literatura, film a divadlo snažily vylíčit práci a život na vesnici jako romantickou idylu socializace zemědělství à la Komsomolsk na Amuru, kde vše končilo optimisticky, dnes pozorujeme opačný zjev, že JZD a vesnice jsou líčeny jako beznadějný chaos a primitivismus. Neboli i pro dnešek platí slova prof. Bláhy, jenž ve své „Sociologii sedláka a dělníka“ napsal: „Dosud se často hřešilo dvojí krajností: buď byl sedlák kreslen příliš růžově, nebo zase příliš černě. Buď lichocení, buď karikatura, ne však věrný portrét. Buď roztomilá chiméra, nebo cynické znetvoření, zrůda. Buď George Sandová, nebo Zola, Karolina Světlá nebo Vrba: idyla nebo špína; Virgil nebo Balzac: ekloga nebo těžký, hnusný sen. Buď poetický, naivní úsměvný sen, v němž se snášejí šťastní rolníci, jejichž jedinou chybou je, že o svém štěstí nevědí, nebo hrozné vize plné nejpotupnějších nízkostí. Sedláci, kteří voní růžemi, nebo páchnou hnojem“.

Dnes je tomu tak podobně, s tím rozdílem, že místo sedláka se líčí JZD nebo vesnice. Tato kontrastní líčení jsou důsledkem neznalosti problému našeho socialistického zemědělství a hlavně z neznalosti společenské problematiky dnešní vesnice, samotných lidí, kteří zde žijí a pracují. Často používáme běžných pojmů, jako družstevní rolník, vesnická inteligence, družstevnice atd.

ale byli bychom přivedeni do rozpaků, kdybychom měli vědecky vysvětlit náplň těchto pojmů, jejich společenskou podstatu. Bez seriózních sociologických průzkumů a závěrů se však stěží dostaneme z mrtvého bodu.

SOUHRN

Specifickým rysem naší vesnice je skutečnost, že zemědělské obyvatelstvo má převahu jen v obcích do 2000 obyvatel; ve větších sídlech má převahu obyvatelstvo nezemědělské. Je to způsobeno jednak tím, že v mnohých venkovských sídlech je umístěn lehký nebo zpracovatelský průmysl, jednak také tím, že převážná většina obyvatel venkova, jež je zaměstnána v průmyslu, bydlí i nadále na vesnici a do zaměstnání (do měst) dojíždí. Vzájemné úzké prolínání venkovského, přesněji průmyslového a zemědělského obyvatelstva, s vysokou kupní silou způsobilo, že rozdíly mezi venkovem a městem nebyly u nás nikdy tak propastné, jako na Balkáně, v Polsku nebo v SSSR. Dnešní rozvoj motorismu a dostupnost městských kulturních center tyto rozdíly ještě více snižují.

Kulturní úroveň vesnice se stále ještě chápe příliš úzce a měří se existencí nebo neexistencí kulturního domu, využitého mnohdy velmi sporadicky. Možnost vytvářet a navštěvovat vlastní kulturní představení je velmi pozitivní jev, ale v době televize již ztrácí své původní poslání. Venkovští lidé jsou nepoměrně náročnější, s amatérismem se již nespokojují. Proto je také nutno hledat netradiční využití nynějších venkovských kulturních domů a zařízení, přizpůsobit je potřebám doby a mentalitě dnešního venkovského člověka.

Došlo dne 24. 1. 1968

Literatura

1. BLÁHA, A.: Sociologie sedláka a dělníka, Praha 1925 : 96-97 (parafráze slov E. de St. Aubana *L'idée sociale en théâtre*, Paris, 1901, str. 341). — 2. HROMÁDKA, M.: K některým otázkám optimálního modelu sítě kulturních zařízení v podmínkách vesnického osídlení. = „Sociologie a historie zemědělství“, 2, 1966 : 101-118. — 3. KADLEC, O.: Rozbor otázek občanského vybavení ve vztahu k výhledové kategorizaci venkovského sídliště. = In: Výzk. práce VÚVA, Brno, 1962 : 243. — 4. KLOS, E.: Úvodní stať = „Film a doba“, 10, 1964, 5 : 226-227. — 5. SLEPIČKA, O.: Vliv podílu kovozezemědělců a drobných výrobců bydlících na venkově a vlastních drobná zemědělská hospodářství. = In: Výzk. práce VÚVA, Brno, 1962 : 167. — 6. Statistická ročenka ČSSR, Praha, 1966 : 503.

О культурном и общественном сближении города и села

Специфической чертой нашего села является тот факт, что сельское население преобладает только в населенных пунктах до 2000 жителей, в более крупных поселках преобладает несельскохозяйственное население. Это вызвано тем, что во многих сельских населенных пунктах находится легкая или перерабатывающая промышленность, а также тем, что преимущественная часть населения села, занятая в промышленности, живет и в настоящее время на селе и на работу (в город) ездит. Взаимное тесное переплетение сельского, точнее промышленного и сельскохозяйственного населения с высокой покупательной способностью вызвало то, что разница между селом и городом не была у нас никогда столь резкой, как на Балканах, в Польше или в СССР. Нынешнее развитие моторизма и доступность городских культурных центров это различие еще больше стирает.

Культурный уровень села все еще понимается слишком узко и измеряется наличием или отсутствием дома культуры, который часто используется весьма незначительно. Возможность создавать и посещать собственное театральное представление весьма положительное явление, но в эпоху телевидения она уже теряет свое первоначальное назначение. Сельские жители непомерно требовательнее и любительский уровень их уже не удовлетворяет. Поэтому нужно также искать нетрадиционное использование имеющихся домов культуры и учреждений, приспособить их требованиям времени и мышлению нынешнего сельского жителя.

Текст к таблице

1. Данные об использовании емкости постоянных театров в 1966 г.

On the Cultural and Social Levelling of Towns and Rural Areas

A specific feature of our village is the fact that the agricultural population predominates only in communities with up to 2000 inhabitants. In a majority of settlements the non-agricultural population predominates. This has been caused by the fact that in many rural communities light or processing industries have been located, and also by the fact that a predominating majority of the rural population employed in the industry still lives in villages and commutes to their place of work (cities). The mutual close intermingling of the rural, or more accurately of the industrial and agricultural population, with a high purchase power resulted in the fact that in Czechoslovakia the difference between rural areas and town has never been so great as is the case in the Balkans, in Poland, or in the USSR. The present development of motorization and the easy accessibility of cultural centres in towns has been diminishing these differences even more.

The cultural level of the village is still conceived in a very narrow sense and measured according to the existence or non-existence of a cultural house, which is frequently made use of to a very small extent. The possibility of the performing and visiting of cultural performances is a very positive matter, but at the time of television it is already losing its original importance. The rural population has become much more critical and is no longer satisfied with amateurism. It is therefore necessary to look for non-traditional ways of utilization of existing cultural houses and installations in the country and to adapt them to the requirements of the present time and to the mentality of the rural population of today.

Text to the table

1. Data concerning the exploitation of capacity of the permanent theatres in 1966

Über die kulturelle und gesellschaftliche Annäherung der Stadt und des Dorfes

Ein spezifisches Merkmal unseres Dorfes ist die Tatsache, daß die landwirtschaftliche Bevölkerung nur in den Gemeinden bis zu 2000 Bewohnern die Übermacht hat; in größeren Siedlungen hat die landwirtschaftliche Bevölkerung die Übermacht. Dies wird dadurch verursacht, da in vielen ländlichen Siedlungen die leichte oder Verarbeitungsindustrie angebracht ist, andererseits auch dadurch, daß die überwiegende Mehrheit der Landbewohner, die in der Industrie beschäftigt sind, auch weiterhin auf dem Dorfe wohnen und in die Beschäftigung (in die Stadt) fahren müssen. Das gegenseitige enge Durcheinandermengen der Land-, mehr genau der industriellen und landwirtschaftlichen Bevölkerung, mit einer hohen Kaufkraft verursacht, daß die Unterschiede zwischen dem Land und der Stadt bei uns nie so tief waren, wie am Balkan, in Polen oder in der UdSSR. Die heutige Entfaltung des Motorismus und die Zugänglichkeit der städtischen Kulturzentren setzt diese Unterschiede noch mehr herab.

Das Kulturniveau des Dorfes wird stets noch viel zu eng aufgefaßt und von der Existenz oder Unexistenz des Kulturhauses, das oft sehr sporadisch ausgenutzt wird, gemessen. Die Möglichkeit eine eigene Kulturvorstellung zu gestalten und zu besuchen ist eine sehr positive Erscheinung, jedoch in der Zeit des Fernsehens verliert sie schon ihre ursprüngliche Sendung. Die Landbevölkerung ist unverhältnismäßig

anspruchsvoller und mit dem Amateurismus stellt sie sich nicht mehr zufrieden. Deshalb ist es auch notwendig eine untraditionelle Ausnützung der gegenwärtigen Land-Kulturhäuser und Einrichtungen zu suchen und diese den Bedürfnissen der Zeit und der Mentalität des heutigen Dorfmenschen anzupassen.

Text zur Tafel

I. Angaben über die Ausnützung der Kapazität der ständigen Theater im Jahre 1966

Adresa autora:

Ing. Josef Michek, CSc., Universita J. E. Purkyně, přírodovědecká fakulta,
katedra politické ekonomie, Brno, Kotlářská 2
